

Емпірична операціоналізація класової схеми/матриці

Матриця власників. Матриця власників, диференційована на підставі двох критеріїв — масштабу підприємницької діяльності та секторально-галузевої спеціалізації, включає 16 позицій (див. рис. 3 у тексті статті). Для емпіричного конструювання змінної матриці власників (*m.owners*) використано три змінні: статус зайнятості (*emplrel*), кількість найманих працівників (*emplno*) і галузеві категорії (*nascer*) (в іншому варіанті — заняттєві категорії (*iscoco*)) (див. табл. у тексті статті). Конструювання цієї змінної передбачає чотири кроки.

Перший крок. На підставі змінної про статус зайнятості респондента власники відокремлені від найманих працівників ($emplrel = 2+3$).

Другий крок. На підставі змінної “кількість найманих працівників” (*emplno*) здійснено диференціацію власників за масштабом підприємницької діяльності на чотири категорії (нова змінна *owners4*): А — великі роботодавці із 30 і більше найманими працівниками, В — середні роботодавці із 10–29 працівниками, С — дрібні роботодавці із 2–9 працівниками, D — самозайняті, які не мають працівників або мають одного.

Третій крок. Змінну “секторально-галузева спеціалізація” в матриці власників можна операціоналізувати у два способи. Перший (бажаний) спосіб — через галузеві категорії (*nascer11*), котрі в проекті ESS кодуються 2-значним кодом за Міжнародним класифікатором видів економічної діяльності NACE 1.1¹. Принцип групування кодів видів діяльності за чотирма секторами (нова змінна *sector4*) показано в таблиці (у тексті статті). Другий спосіб конструювання цієї змінної — через заняттєві категорії (*iscoco*), закодовані 4-значним кодом на підставі Міжнародного класифікатора занять ISCO. Його слід застосовувати з метою збільшення кількості респондентів у даній підвибірці, оскільки змінна *iscoco* заповнена в масивах усіх країн значно краще, ніж галузева змінна *nascer*. У цьому разі чотири категорії секторів економіки (нова змінна *sector4*) отримано шляхом групування мікрокласів, побудованих на підставі кодів ISCO² (докладніше див. далі).

¹ У проекті ESS від 2010 року галузеву змінну кодують на підставі нової версії Міжнародного класифікатора видів економічної діяльності NACE 2, де нумерація кодів не збігається із попередньою версією (в таблиці відображено варіанти групування галузей у двох версіях класифікатора).

² У цьому разі групування здійснено так: первинний сектор — E1+F1+G1+H1, вторинний — E2+F2+G2+H2, третинний — E3+F3+G3+H3, четвертинний — E4+F4+G4+H4 (див. табл. А.1 і А.2).

Четвертий крок. На перетині двох новостворених змінних — чотирьох категорій власників за кількістю найманих працівників (owners4) і чотирьох секторів зайнятості (sector4) — утворено змінну “матриця власників” (m.owners), що складається із 16 категорій.

Матриця найманих працівників. Матриця найманих працівників, диференційована за двома критеріями — рівнем кваліфікаційного ресурсу і секторально-галузевою спеціалізацією, включає 16 позицій (див. рис. 6 у тексті статті). Для створення змінної матриці найманих працівників (m.employees) обрано дві змінні: статус зайнятості (emplrel) та заняттєві категорії (iscoco) (див. табл. у тексті статті). Конструювання цієї змінної передбачає два кроки.

Перший крок. Наймані працівники відокремлені від власників на підставі змінної про статус зайнятості респондента (emplrel = 1).

Другий крок. Обидва ключові критерії диференціації матриці найманих працівників — рівень кваліфікаційного ресурсу і секторально-галузевої спеціалізації діяльності — емпірично операціоналізовані шляхом групування значень однієї змінної (заняттєвих категорій iscoco), в побудову якої саме й закладені рівень кваліфікації та галузева спеціалізація³. У масивах змінну закодовано 4-значним кодом відповідно до Міжнародного класифікатора занять ISCO. Автором здійснено первинне віднесення кодів ISCO до певного (одного із 16) класу найманих працівників. Надалі набір присвоєних певному класу кодів був уточнений із залученням вітчизняних експертів з класового аналізу — Сергія Макеєва (Інститут соціології НАНУ) і Світлани Оксамитної (Національний університет “Києво-Могилянська академія”). Причому процедура перекодування значень ISCO у значення нової змінної (m.employees) здійснена у двох варіантах: на підставі кодів ISCO-88 (котрі використано в масивах ESS від 2002 до 2010 року) (див. табл. А.1) і на підставі кодів ISCO-08 для масивів ESS, починаючи від 6-ї хвили (2012–2013 роки) (див. табл. А.2). Відповідно, нові змінні “секторально-галузева спеціалізація” та “рівень кваліфікаційного ресурсу” (мезокласи) також подано у двох варіантах.

³ У разі найманих працівників ідентифікація секторально-галузевої специфіки їхньої зайнятості через галузеві категорії (пасег) неадекватна, оскільки до кожної галузевої групи потрапляють представники різних занять (наприклад, сфера освіти включає не лише викладачів вишів, учителів і вихователів, а й водіїв та працівників інфраструктури, які працюють в освітніх закладах), натомість у разі власників змінна пасег точно відповідає меті визначення спеціалізації підприємства.

Таблиця А.1

Коди ISCO-88 для матриці найманих працівників (iscoco)

E1 1221	E2 1222–1223	E3 1224–1229	E4 1110–1210 1230–1239
F1 2213 2250	F2 2140–2149	F3 2419 3140–3144	F4 2111–2139 2210–2212 2220–2230 2310–2412 2420–2460
G1 1311 3212–3213	G2 1312–1313 3111–3139	G3 1314–1319 3145 3413–3429 3433	G4 3150–3211 3220–3412 3431–3432 3439–3451 3460–3480
H1 6000–6154 8331 9200–9213	H2 7000–7530 8100–8290 8324 8332–8334 9310–9322	H3 4130–4133 4142, 4211 4220–4223 5110–5123 5140–5149, 5200–5220 8310–8323, 8340 9100–9162, 9330	H4 4110–4122 4141 4143–4190 4212–4215 5130–5139 5160–5169

Таблиця А.2

Коди ISCO-08 для матриці найманих працівників (isco08)

E1 1310–1312	E2 1320–1324	E3 1410–1420	E4 1110–1223 1330–1349 1430–1439
F1 2132 2250	F2 2140–2153	F3 3152–3154	F4 2131, 2133 2160–2166 2210–2240 2260–2269 2310–2659
G1 3140–3143 3240	G2 3110–3139	G3 3151, 3155 3322–3324 3434–3435 3521–3522	G4 3210–3230 3250–3315 3321 3331–3433 3510–3514
H1 6000–6340 8341 9200–9216 9332 9624	H2 7000–7549 8100–8219 8332 8342–8344 9310–9329 9622 9629	H3 4221–4224 4321–4323 4412, 5110–5153 5163–5249 8310–8331 8350, 9100–9129 9331, 9333–9621, 9623	H4 4110–4132 4210–4214 4225–4229 4310–4313 4411, 4413–4419 5311–5329 5411–5419

Матриця класів (власників і найманих працівників). Шляхом об'єднання двох описаних змінних-матриць (власників і найманих працівників) в одну отримано нову змінну (m.classes), що складається із 32 мікрокласів.